

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2'42

О. В. Палатовська

АРХІТЕКТОНІКА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

(Маленко О., Борисов В. Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика: навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 164 с.)

У сучасному українському мовознавстві науковому дискурсу присвячено значну кількість наукових розвідок і методичних праць, у яких цей феномен постає як лінгвосеміотична діяльність людини, зреалізована в різних галузях теоретичного й практичного знання. Проте цікавість вітчизняних учених до вивчення наукової комунікації не слабшає, про що свідчать численні дослідження останнього десятиліття, присвячені лінгводидактичним, лінгвокогнітивним, комунікативно-функційним, соціокультурним та іншим особливостям наукового дискурсу (див. праці С. Бибик, В. Борисова, Л. Лисиченко, О. Маленко, Н. Мех, Г. Наєнко, С. Омельчука, О. Семенов, І. Серебрянської та ін.). Це можна пояснити низкою як екстралінгвальних, так і власне лінгвістичних причин:

1) завдяки сучасним інформаційним технологіям різноманітні наукові практики дедалі більше інтегруються в усі сфери соціального та професійного життя сучасного суспільства, виконуючи не лише теоретико-пізнавальну, а й прикладну та соціокультурну функції;

2) науковий дискурс в інформаційному просторі інтернету поширюється і стає не тільки замкненою у своїх межах лінгвосеміотичною діяльністю, характерною лише для фахівців тієї чи тієї галузі, а динамічним процесом, що доступний найширшій аудиторії, зацікавленій в отриманні нових знань;

3) вивчення наукового дискурсу має надзвичайно важливе навчально-методичне значення, оскільки всебічний аналіз концептуальних, мовних, стильових, соціокультурних характеристик цього феномену може забезпечити успішну комунікацію з освітньо-пізнавальною метою.

Водночас науковий дискурс доволі стабільно зберігає усталену архітектоніку й особливості специфічного мовного коду, закріпленого в культурі певного соціуму в певний період його розвитку для усних і писемних текстів різних жанрів. Опанування науковим стилем мовлення – важливе завдання для студентів-філологів, тож рецензований навчальний посібник покликаний допомогти їм у вирішенні цього складного завдання.

Навчальний посібник Олени Маленко й Володимира Борисова «Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика» відбиває сучасний стан вивчення й опису українського мовознавства як дискурсивної практики. Він призначений студентам українських ЗВО, що навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Українська мова і література) й може бути використаний на першому й другому рівнях вищої освіти в процесі вивчення як нормативних («Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство», «Історія лінгвістичних учень»), так і низки дисциплін вільного вибору студента, зокрема вибіркових дисциплін «Українське мовознавство як науковий дискурс», «Технологія створення наукового тексту» та ін.

Книга має чітку логічну структуру: матеріал розподілений за трьома розділами й поданий у кожному відповідно до розробленої схеми: виклад теорії, питання для рефлексії, рекомендована й використана література для самостійного опанування темою. Запропоновані в посібнику розділи вдало поєднують ретроспективний огляд формування й розвитку наукових дискурсивних практик у вітчизняному мовознавстві й аналіз сучасних наукових напрямів і жанрів з лінгводидактичними засадами технології створення наукових текстів різних жанрів.

У першому розділі («З історії становлення українського мовознавства як наукового досвіду») автори описують давні граматики, що передують системному вивченню української мови, а також погляди, концепції, роздуми знакових постатей вітчизняної лінгвістичної науки. Особливу увагу в цьому розділі приділено представникам Харківської філологічної школи (І. Рижському, І. Орнатовському, І. Тимківському, Із. Срезневському), детально розглянуто наукові ідеї Олександра Потебні як засновника психологічного напрямку мовознавства. Уважаємо, що знайомство з науковим доробком харківських учених, вагомий унесок яких у розвиток вітчизняного мовознавства

переконливий і беззастережний, буде цікавим та корисним не тільки студентам харківських вишів, а й здобувачам освіти інших українських університетів.

Розділ II («Розвиток і стан українського мовознавства ХХ – початку ХХІ століть») знайомить читачів з видатними українськими мовознавцями (А. Кримським, І. Огієнко, О. Синявським, Л. Булаховським, Ю. Шевельовим та ін.), школами й напрямками мовознавчої думки цього періоду, а також зі станом та аспектами вивчення мови в новітній україністиці (комунікативною і когнітивною лінгвістикою, лінгвоконцептологією, етнолінгвістикою, соціолінгвістикою тощо). Автори зауважують: «Сучасна лінгвістика вивчає й описує мову в трьох парадигмах, як-от: прагматична парадигма (мова як діяльність, як інструмент досягнення успіху й засіб впливу на оточення; комунікативний вимір мови); когнітивно-дискурсивна парадигма (зв'язок мови й мислення, мови зі структурами людської свідомості; мова як мисленнева діяльність); синергійна парадигма (мова як самодостатня система, здатна до саморегуляції й самоорганізації)» (Маленко, & Борисов, 2021: 41).

Видається доречним включення в другу частину навчального посібника підрозділу «Процеси правописного внормування української мови (ХХ – поч. ХХІ ст.)», у якому вміщена актуальна інформація про зміни в сучасному українському правописі, що може прислужитися читачеві як правописний довідник.

Як побажання висловимо думку про необхідність додавання в цей розділ інформації про сучасну українську корпусну лінгвістику, яка на сьогодні активно розвивається і вже має суттєві здобутки (див. праці С. Бук, Н. Дарчук, В. Старко, М. Шведової та ін.). Використання в роботі лінгвіста доступних в інтернеті онлайн-корпусів української мови (наприклад, Корпусу української мови Лабораторії комп'ютерної лінгвістики КНУ ім. Тараса Шевченка; Генерального регіонально анотованого корпусу української мови та ін.) уможлиблює опрацювання значного обсягу фактичного матеріалу та підтвердження валідності отриманих результатів його статистичним обробленням, що, безумовно, додає вагомості мовознавчим розвідкам з різних галузей мовознавства.

У третьому розділі («Українське мовознавство як науковий дискурс») подано важливі питання наукової комунікації сьогодення,

а саме:

- розглянуті особливості мовностилістичної організації наукового тексту й проблеми сучасного терміноутворення;

- представлена загальна характеристика й особливості композиційної будови різних жанрів наукового дискурсу (монографії, дисертації, автореферату дисертації, статті, тез, рецензії, відгуку, анотації, підручника й посібника);

- визначені аспектуальні ознаки лінгвістичної інтернет-комунікації та описані її види (персональний сайт науковця, сайт мовної кафедри, лінгвістичний інтернет-портал, онлайн-конференція).

Сучасні реалії освіти – дистанційне навчання, проведення наукових інтернет-конференцій і семінарів, віртуальні програми підвищення кваліфікації – вимагають оновлення та переосмислення традиційних підходів до вивчення наукового дискурсу, тому включення в навчальний посібник відомостей про нові онлайн-форми й види наукового спілкування є актуальним і доцільним.

Поява й активний розвиток наукового спілкування в мережі інтернет, з одного боку, ставить перед дослідниками, викладачами й студентами нові завдання з використання усіх можливостей онлайн-комунікації, а з другого, – надає унікальні можливості структурування, збереження, передавання й отримання знань у віртуальному просторі інтернету.

Необхідно окремо зазначити важливість і доречність додатків, що завершують навчальний посібник. У цій його частині представлено достатньо повний реєстр монографій нового тисячоліття з різних галузей українського мовознавства, чинні вимоги до оформлення бібліографії й написання фахових статей, зразки наукових текстів різних жанрів і ще багато корисної інформації (загалом – 11 додатків). Зібрані в додатках матеріали стануть у пригоді не тільки здобувачам вищої освіти всіх трьох рівнів (бакалаврату, магістратури й аспірантури), а й викладачам-мовознавцям.

Уважаємо, було б надзвичайно корисним додати окремий додаток з інформацією про наукові методи, що використовують у сучасних мовознавчих дослідженнях: зазвичай опанування цією темою викликає неабиякі труднощі у студентів.

Отже, рецензований навчальний посібник підготовлений на високому теоретичному й методичному рівнях, інформацію викладено

чітко та послідовно. Можна з упевненістю стверджувати, що матеріали навчального посібника знайдуть вдячних читачів не лише в студентському середовищі, а й з-посеред аспірантів та викладачів.

Структура посібника характеризується логічністю побудови, а його зміст розкриває сутність предмета вивчення, що, звичайно, сприятиме кращому опануванню студентами навчальним матеріалом. Загалом навчальний посібник О. Маленко і В. Борисова «Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика» відповідає всім вимогам, що ставляться до навчальної літератури такого типу, і може бути продуктивно використаним у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Маленко, О.,** & Борисов, В. (2021). *Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021.

REFERENCES

1. **Malenko, O.,** & Borysov, V. (2021). *Ukraynske movoznavstvo yak naukovyi dyskurs: istoria, teoria, praktyka* [Ukrainian linguistics as a scientific excursion: history, theory, practice]. Kharkiv: HNPU imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].

Палатовська Олена Володимирівна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри російської мови і літератури, Київський національний лінгвістичний університет; вул. Велика Васильківська, 73, Київ, 03680, Україна.

Тел.: +38067-3754718

E-mail: olenapalatovska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6084-6505>

Palatovska Olena Volodymyrivna – Doctor Philological Sciences, Docent, Head of the Department of Russian Language and Literature, Kyiv National Linguistic University; 73 Velyka Vasylkivska Str., Kyiv, 03680, Ukraine.

Надійшла до редакції 15 вересня 2021 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Палатовська О. В. Архітектоніка сучасного українського наукового дискурсу. Рец. на: Маленко О., Борисов В. Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика: навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 164 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. Вип. 55. С. 175–179. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2021.55.16>

АРА: Палатовська, О. В. (2021). Архітектоніка сучасного українського наукового дискурсу. Рец. на: Маленко О., Борисов В. Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика: навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 164 с. *Лінгвістичні дослідження*, 55, 175–179. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2021.55.16>